

Međunarodna ekumenska izložba – Teodorine ikone*

Jure Zečević

jure.zecevic@gmail.com

Preuzvišeni gospodine biskupe, poštovani ljubitelji likovnog izražavanja i sakralne umjetnosti, sve vas srdačno pozdravljam!

Kolaži Mirjane Nikolić, sakralne naravi, nadahnuti ikonopisnom baštinom, gledaju nas, evo, večeras ovdje, u Hrvatskoj, u Zagrebu, u ovoj Ćirilometodskoj ulici, u svom punom sjaju i ljepoti! Obično govorimo da na izložbe idemo gledati radove: ja – subjekt, gledam rad – objekt. Nije u tom izričaju ništa krivo, međutim, uvjeren sam da se kod ove izložbe večeras radi i o nečemu što je više od toga. Večeras ne samo da mi gledamo lica na ovim likovnim radovima, večeras i ta lica nebesnika gledaju nas, večeras su ta lica, zahvaljujući svojoj bogoprožetosti, i subjekt, a mi smo i objekt njihova gledanja nas, objekt u kojemu oni stvaraju svoj učinak u nama. Dakako, dubina njihova učinka u našem biću ovisi i o našim subjektivnim osobinama, o našoj raspoloživosti i okolnostima u kojima se trenutno nalazimo, ali sam uvjeren da i na objektivnoj razini nijedan od 37 kolaža iz ciklusa nazvanog *Teodorine ikone* nijednog motritelja ne ostavlja neoslovljenim i ravnodušnim. Naprotiv, svaki ovdje izloženi kolaž ima snagu zahvatiti nas, pobuditi u nama doživljavanje. Štoviše, ono što proživljavamo u susretu s ovim svojevrsnim modernim ikonama ne ostaje samo na racionalnoj ili emotivnoj razini naše osobnosti, ono što proživljavamo zahvaća i dotiče gotovo sve sfere našega bića, duh, dušu, tijelo i zapravo je integralne i cjelovite naravi.

Ova izložba je međunarodna: riječ je o autorici iz države Srbije koja izlaže u državi Hrvatskoj.

Ova je izložba nazvana i ekumenskom! Možda je to na prvi pogled malo neobično za jednu likovnu izložbu!? Po čemu je ona ekumenska? Doista, po mnogočemu!

* Prigodno slovo prof. dr. sc. Jure Zečevića, OCD, izvanrednog profesora i pročelnika Katedre za ekumensku teologiju na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, na otvorenju izložbe kolaža *Teodorine ikone*, autorice Mirjane Nikolić, 27. travnja 2013. u Grkokatoličkom sjemeništu u Zagrebu, Ćirilometodska 1.

Riječ *ekumena* označavala je u antici sav poznati, sav ljudima nastanjeni svijet, dakle nešto opće, univerzalno, sveobuhvatno. Ova je izložba prvenstveno ekumenska jer niče iz univerzalnoga i namijenjena je univerzalnome. Djela predstavljena na ovoj izložbi nisu nastala iz partikularno, lokalno ili regionalno fobične nutarnje sfere, nisu ponikla iz skućenoga, omeđenoga i ograničenoga uma i srca, nego iz široke, predrasudama neopterećene i za sve ljude otvorene i utoliko kršćanske duše. Zato je ova izložba ekumenska. Jer niče na intuitivnom tlu univerzalnoga, općeljudskoga, zajedničkoga, nesebičnoga i jer je namijenjena ne pojedincu, ne skupini, ne klanovskoj, rodovskoj, nacionalnoj i konfesionalnoj grupi, nego, kako se to običava reći, svim ljudima dobre volje.

Ova izložba je ekumenska i stoga što se tematski ne zaustavlja na konfesionalnim i međucrkvanim granicama. Među svetačkim likovima ovoga ciklusa nalazimo svece i istočne i zapadne Crkve. U Mirjaninu su opusu primjerice sv. Serafim Sarovski, sv. Paraskeva, sv. Sava, sv. Nektarije Eginški..., dakle sveci iz istočnih pravoslavnih crkava, sjedinjeni sa sv. Benediktom Nursijskim, sv. Patrikom, sv. Leopoldom Bogdanom Mandićem, bl. Katarinom Kosačom, bl. Alojzijem Stepincem, dakle svecima i blaženicima iz Rimokatoličke crkve... Mirjana Nikolić spojila ih je u isti likovno-duhovni ciklus, nije se dala zaustaviti na konfesionalnim granicama ni ideološkim osporavanjima svetačkih crta ovoga ili onoga lika, na jednoj, drugoj ili trećoj strani. »Htjela sam da se objedini što više ikona iz svih kršćanskih crkava« – kaže Mirjana. Vjerujem da to nije samo zbog toga što bi se pri izboru motiva ravnala željama možebitnih naručitelja i kupaca, nego jednostavno zato što je njezino unutarnje polazište spontano *nadkonfesionalno*, ekumensko. Da se ne shvati krivo, svaki realni i neideologizirani pristup, uključivo i Mirjanin, držat će potrebnim i visoko će vrednovati čovjekovu konfesionalnu i nacionalnu domicilnost i kontekstualiziranost. Ovdje je riječ o tome da čovjeku prožetom Bogom koji je Ljubav nužno postaju pretijesni oni rigidni i isključivi konfesionalni i nacionalni okviri, u kojima su ljudi kadri jedni drugima nanositi zlo. Ovaj dio opusa Mirjane Nikolić, po mom skromnom mišljenju, još jednom potvrđuje da svako ljudsko, pa i likovno stvaralaštvo, poniklo iz te *vaseljenske, saborne* ili *katoličke* širine, ima potencijal da bude prepoznato ne kao *stratište* nego kao opće duhovno i kulturološko *susretište*, kao ekumensko dobro, kao bogatstvo svijetu.

Nadalje, ako je riječ *ekumenizam* danas najčešće shvaćena kao mnogovrsno nastojanje oko većeg stupnja jedinstva kršćanskih crkava, onda ne možemo ne zamijetiti i taj povezujući i jedinstvu pridonoseći karakter ovih kolaža i ove izložbe. Već sama činjenica da autorica iz pravoslavnog crkvenog okružja izlaže u katoličkom crkvenom okružju očituje izložbu kao međucrkvenu i ekumensku poveznicu. Izložba je ekumenska jer je i u funkciji mosta, u funkciji poveznice osoba, crkava, naroda, stilova, kultura, konfesija... sa svojim nespornim specifičnim identitetima koji su u pluralnom globalnom selu pozvani na konstruktivni

dobrosusjedski suživot i međusobnu suradnju, na komplementarno kulturno i duhovno upotpunjavanje.

Teodorine ikone. Ove moderne kolažne ikone prvenstveno su Teodorine, pođemo li od doktrinarno-teološkog vida, ukoliko je glasovita carica Teodora u 9. stoljeću, na pozadini ikoni neprijateljske ikonoklastičke (ikonoboračke) ideologije, definitivno afirmirala pozitivan ikonodulski (ikonoštovateljski) pristup ikoni i tako doprinijela da ikona bude, da ikone nastaju, nekoć i danas, ukoliko je doprinijela da ikone budu korištene u izgradnji čovjekove duhovne dimenzije, da ikone ostanu i budu mostovi između ovostranosti i onostranosti, između vremenitoga i vječnoga, između ljudskoga i Božjega.

Ali, to lijepo ime, Teodora, koje znači *Božji dar*, nosilo je više bizantskih carica. Ako nas doktrinarni odnos prema ikoni povezuje s tom Teodorom, onda nas likovno-umjetničke značajke ovih kolaža mogu dovesti u vezu i s drugom caricom Teodorom, iz još ranijega vremena, iz 6. stoljeća. Ako se na trenutak, nekim prostornim *čudom* i vremenskom *čarolijom*, preselimo u vrijeme i te carice Teodore, Justinijanove žene, u 6. stoljeće, pred velebne mozaike bazilike San Vitale u Ravenni, na kojima je među mnogim likovima i njezin lik s njezinom dvorskom pratnjom, te ako se nakon susreta s tim drevnim mozaicima vratimo pred ove današnje kolaže Mirjane Nikolić, imat ćemo još jedan razlog zašto se ovaj ciklus smije nazivati *Teodorinim ikonama*: zajednička obilježja drevnih bizantskih mozaika i ovih suvremenih kolaža! S jedne strane: možda nijedna suvremena slikarska tehnika, u pogledu izražajnog načina, nije toliko bliska tehnici drevnog mozaika, koliko kolaž, no u ovom slučaju nije riječ samo o slikarskoj tehnici. Riječ je i o bliskosti u pogledu stila, u pogledu izbora kolorita i živopisnosti, u pogledu kompozicije, u pogledu stava i dostojanstva likova, u pogledu ozračja otmjene i svete slobode... Po svemu tome i po mnogo čemu drugome, što nije jednostavno riječima sažeto opisati, mozaičke ikone iz prvoga tisućljeća, poput ravenskih, prepoznatljivo se zrcale i u ovom prekrasnom ciklusu kolaža Mirjane Nikolić u 21. stoljeću, dakako transformirane, preobražene i modernošću kolažne likovne tehnike i vremenskim odmakom i osobnim kreativnim crtama naše mlade autorice.

Jednom riječju, susrećemo se u Mirjaninim ikonama sa zadivljujuće uspješnim spojem tradicije i suvremenosti, klasike i modernosti, opće ikonografske simbolike i osobne kreativnosti, što pomalo i iznenađuje, budući da nisu svi pokušaji stvaranja *modernih ikona* uspjeli.

Kao primjer Mirjanine osobne kreativnosti navest ću samo jedno od brojnih zapažanja: naša kolažistica, bez ikakvih kompleksa, tri tradicionalne ornamentske zvijezde Bogorodičina djevičanstva *prije* poroda, u porodu i *nakon* njega, svojim kreativnim zahvatom na kolažu pretvara u tri skladna, uslijed uvjerljivosti gotovo pa *mirisna* cvijeta, koja istovremeno jednako uspjelo naznačuju doktrinu Crkve o Bogorodičinu trajnom djevičanstvu. Tako *Teodorine ikone*, ne prestajući biti Teodorine, postaju *Mirjanine ikone*. Naša autorica je

u svoje kolaže zasigurno pretočila sebe, utkala je u njih sebe i svoje od Boga primljene nadarenosti i potencijale, vrijedno se i nesebično posvetila sakralnom likovnom stvaralaštvu koje večeras upoznajemo i kojemu se divimo. Jer nas oslovljavaju, jer nas zahvaćaju, jer nas oplemenjuju i djeluju na nas, ove Teodorine i Mirjanine ikone postaju i *našim ikonama*, ikonama svakoga od nas koji smo se susreli s njima.

Neukusno bi bilo pretjerivati s komplimentima i pohvalama – moglo bi se to dojmiti neuvjerljivo! Ipak, poštovani dragi prijatelji lijepoga i svetoga, budući da ste večeras i sami neposredni svjedoci iznimne dojmivosti izloženih kolažnih ikona, smijem iskreno reći: Hvala Bogu da postoje *Teodorine ikone* i hvala Bogu – Kreatoru svega, da postoji i Mirjana Nikolić, autorica i sukreatorica ovih ikona, koja je njihovim stvaranjem promovirana u »posrednicu Božje kreativnosti, estetičnosti i zanimljivosti«, pomoćnicu komuniciranja između njega i nas, likovnih smrtnika, ali istovremeno i duhovnih i estetskih čeznitelja! U konačnici, po ovom svome opusu, Mirjanu Nikolić i samu doživljavamo kao Teodoru – kao Božji dar.

Poštovani, ne želim dakako predugo zaokupljati vašu pažnju i ne namjeravam nipošto zboriti o svakoj ikoni pojedinačno. No, na jednu ikonu ću vas večeras ipak upozoriti: na ikonu svete braće Ćirila i Metoda. Već sam rekao na početku da se postav izložbe nalazi u Ćirilometodskoj ulici. Sveti Ćiril i Metod zaštitnici su ove konkatedralne crkve i patroni ove župe katolika bizantskog obreda. Ove godine obilježavamo i 1150. godišnjicu dolaska Svete braće u Pannoniju. Sveta braća, Solunjani i Grci po etničkom podrijetlu, odrasli u komunikaciji sa slavenskim etnosom Soluna, po misiji bizantskog cara odaslani među Slavene i u stalnoj komunikaciji s rimskim biskupom – papom, obogaćivali su svojim *ravnoapostolskim* misijskim doprinosom Crkvu Kristovu, osobito promicanjem slavenskoga jezika kao liturgijskog jezika. Oni trajno, dakle i danas, obogaćuju i slavenske narode i cijelu istočnu i zapadnu Crkvu svojom *ćirilometodskom baštinom* jedinstva u pomirenoj različitosti.

Radostan sam što se njihovo djelo povezivanja kršćanskog Istoka i Zapada nastavlja i ovom ekumenskom izložbom ovdje, večeras. Mi večeras motrimo svetu braću Ćirila i Metoda, ali i oni posredstvom Mirjanine kolažne ikone motre nas. Neka po njihovu zagovoru ova izložba bude ekumenska i po svome učinku u približavanju kršćanskih crkava u komplemetarnosti njihovih različitih obrednih tradicija. Čestitam od srca ovdje prisutnoj autorici, čestitam organizatorima, Draženu, Milanu, Ihoru, Zoranu: bez njihova entuzijazma ne bismo mogli steći ovo iznimno večerašnje likovno i duhovno iskustvo. Hvala vam svima na strpljenju i pažnji!